

Poština plačana v gotovini.

ŽAR

DIJAŠKI LEPOSLOVNI LIST

LETO IV — 1932-33 — ŠTEV. 6

List izdaja prof. Gnjezda Franc, za srednješolsko organizacijo »Žar« na drž. klasični gimnaziji.

Odgovorni urednik prof. Gnjezda Franc. — Tiskarna »Slovenija« (predst. A. Kolman), Ljubljana, Wolfova ulica št. 1.

VSEBINA:

France Novšak — Jaz grem na sveto goró.

France Novšak — Le sjej, le sjej, ti sonce!

Volkun Belopoljski — Pomladno umiranje.

Jože Dular — Predpomlad.

Jože Kastelic — Vitae lampada (Zeleni pajčolan, Človek in ogenj, Doma, Dar, Pred pomladjo).

Slavko J. Žabkar — Mrzla in topla srečanja po štiriindvajsetih urah.

Jože Procházka — Čehoslovaška književnost.

Gledališka poročila. — Tone.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Cena letnika (10 števil) znaša 30 Din, ozir. 35 Din s poštnino.

Čekovni račun pri poštni hranilnici št. 16.046.

Vse reklamacije in prošnje je treba nasloviti na društveni odbor na državni klasični gimnaziji v Ljubljani.

*

Vse naročnike in člane prosimo, da nam plačajo naročnino čim prej (po možnosti ves znesek naenkrat). Prav tako prosimo, da poravnajo svoje denarne obveznosti iz lanskega leta oni, ki tega še niso storili.

V zalogi je še nekaj lanskih vezanih in nevezanih letnikov ter nekaj predlanskih vezanih letnikov in posameznih števil (vse številke razen prve in druge — 20 Din). Prav tako morete dobiti še »Pregled zgodovine I.«, cena 10 Din, in originalne platnice za III. letnik, cena 12 Din.

Kdor pridobi pet solidnih naročnikov, dobi list zastoj. Podrobne informacije dobite pri odboru na drž. klasični gimnaziji v Ljubljani.

ŽAR

DIJAŠKI LEPOSLOVNI LIST NA DRŽAVNI KLASIČNI
GIMNAZIJI V LJUBLJANI

LETO IV

1932-33

ŠTEV. 6

France Novšak — Jaz grem na sveto goró.

Jaz grem na sveto goró
Marijo in Jezusa obiskat.

Dolga je pot in trudno srce,
še daleč je gora in božji hram,
pa nikdo z menoj po poti ne gre,
ko romam po belem gozdu sam.

Jaz romam na sveto goró,
dolga je pot in trudno srce.
Z menoj večerne sence gredo
in daleč, tam daleč za sveto goró
oblaki v rdečih pristanih žare.

Marijo in Jezusa grem obiskat,
ko vračam se iz tujine,
povedal bom, da še sem mlad
se vrnil iz daljne, tuje zemlje,
prinesel ji mlado, čisto srce
v zahvalo in pozdrav.

Zvonjenje večerno gre
preko belih dobrav —

Jaz pa romam na sveto goró
čeprav je še daleč božji hram,
pa zdaj ne grem več po gozdu sam.

Saj je Marija z Jezusom mi
poslala večerni pozdrav.

France Novšak — Le sjej, le sjej, ti sonce!

(Zgodbe mladih dni.)

9.

Od vseh strani kričijo name. Bog vedi, odkod so vsi prišli. Toda zdaj so tukaj in me gledajo krohotaje, ko stojim zapuščen ob zidu in se še ganiti ne upam. Tudi jaz jih gledam in ne maram verjeti, da je tudi Janko med njimi. Pa je le res! Prej se je hotel potegniti zame, zdaj pa tudi sam dviguje pesti in se smeji.

Nekaj grdega je to, ko tako kričijo name. Ne utegnem premišljati, kaj se je zgodilo, ker imam le eno željo. Kako bi vse te, ki se norčujejo iz mojih las, pregnal Sultan. Samo danes ga od nikoder ni, drugače se pa vedno vzpenja name in mi maže obleko. Le zakaj ga Majdica ne izpusti! Vse kakor nalašč!

Menda res samo zato, ker je mama včeraj jokala zaradi mene. Predolgo sva se igrala z Majdico in vrnila sva se, ko je že noč legla nad mesto. Mama pa me je iskala in se je zelo pozno vrnila domov in z robcem si je brisala oči.

Nič mi ni dejala, toda vedel sem, da sem storil nekaj zelo grdega. Kar tako sem bil odšel z doma, še povedal ji nisem. Zato me je našla že v postelji, ko je prišla domov. Pa vendar nisem mogel zapreti oči, pozno ponoči sem videl še, kako je mati sedela pri mizi in pisala.

Le zakaj ne more razumeti, da bi imel jaz prav take lase kot drugi dečki. Ti lahko hodijo ponosno okrog, saj so prav taki kot odrasli možje. Tudi Janko ima kratke lase. Samo jaz moram imeti to grdobijo na glavi. Mama pravi, da sem tako bolj podoben Anici.

Zdaj pa kričijo name in se smejiijo še taki otroci, ki so komaj prilezli na dvorišče. Že vidim, kako se nekje na nasprotni strani odpre okno in kako neka ženska radovedno pogleda na pisano množico otrok. Nato se prikaže pri oknu še nekdo in zaploska. Gotovo se veseli, ker se meni tako godi. —

Sonce mi sije v oči, megla, ki jih je zjutraj tiščala, se je kar nekam umaknila in košček neba, ki ga vidim nad visoko hišo, kjer se kričaje lovijo vrabci, je kakor umit.

Pomladno jutro je stopilo s smehljajem na dvorišče.

Na vrveh, ki so kakor pajčevina razpete med drvarnicami in hišo, se ziblje nekaj starih cunj. Njihove sence plešejo kakor pošasti po belem pesku.

Tja upiram oči, ker me je sonce utrudilo. Prav vseeno mi je, naj otroci še tako kričijo, nikar naj ne mislijo, da bom to kar tako pozabil. Z nogami grebem po pesku, misli si pa želijo Sultana, ki bi moral priti na pomoč.

Tista ženska še zdaj gleda s svojega okna in si z rokami zastira oči. Mož pa odpira usta, kakor bi pričakoval, da mu pečeni piščanci prilete vanja, zraven pa nekaj smešno kaže s prsti, toda ne morem razumeti, kaj hoče.

Nenadoma zažvižga po zraku, bel kamen se mrzlo dotakne mojega čela.

Otroci umolknejo. Tako je vse tiho, da se čuje, ko pade kamen na tla. Ženska na oknu zakriči:

— Za božjo voljo! —

Skelečo bolečino začutim v glavi. Kakor bi se podiral svet. V glavi zašumi. Čimdalje glasneje. Že ne razločim več posameznih glasov. Vse se meša v drveči, bobneči nered.

Kaj je to?

Na beli pesek kaplja kri, nekje daleč kriče otroci. Zopet se vrača k meni spoznanje.

Pogled zadene v prazno. Nikogar ni. Otroci so vrešče zbežali. Samo veter giblje cunje na starih vrveh.

Truden sem. Noge me ne držijo več, počasi zdrknem na kolena, na tla. Na beli pesek polzi kri, kaplja za kapljo.

Pesek zaškriplje. Nekdo prihaja.

— Majdica! Majdica! —

In glavica z zlatimi lasmi se skloni nad menoj. Gleda me tako toplo, da skrijem za trenutek svojo bolečino v njenih razkošnih očeh. Potem me dvigne kakor malega otroka in me vodi za roko...

Nenadoma izgine dvorišče, samo nekaj belega, neskončno velikega se blesketa pred menoj.

Potem pa zaplešejo rdeči kolobarji pred očmi, čimdalje večji so, čimdalje več jih je, modrih, sivih, belih. Začne se divji ples, ves svet se podira, sonce pa pada, pada, pada na zemljo, hitreje, hitreje.

Kaj? Ali ne prihajajo ljudje? Saj to so vendar znani glasovi, odprl bom oči, pogledal, kaj se je zgodilo.

Nesejo me po stopnicah, govorijo o meni.

Da bom umrl? Ne, ne!

Pa vendar! Kaj je to? Ne morem več odpreti oči. Ne morem zakričati, ne morem jim povedati, da ne maram umreti.

Tedaj izgine vse.

(Dalje.)

Volkun Belopoljski — Pomladno umiranje.

Kot kri žare oblaki nad zapadom
in so kot moje prsi ranjene.

Ves truden sem se zgrudil nad prepadom,
iz ran pa teče kri...

Med skalami cveté zdravilno cvetje,
o, ko bi mogel ga utrgati.

O, ko bi slišal vil čarobno petje,
skrivnostni spev planin.

O, draga, če bi čula moje vzdihе,
prišla bi s prtom in studenčnico.

Ustavila bi kri in solze tihe
bi čutil na očeh.

Jože Dular — Predpomlad.

Reka svetlobe se je razlila od nekod na te tihe poljane,
ki so že tako dolgo zapuščene samevale.

Pozabljene so bile od vseh in daleč je že tisti čas, ko
so zadnje noge stopale preko njih. Od tedaj se ni nihče
spomnil, da bi odšel tja, da bi spregovoril v teh poljanah
vsaj eno toplo besedo, ki bi morda pregnala to čudno žalost,
ki je visela nad njimi. Nikogar ni bilo; one pa so samevale
dalje, svinčeni oblaki so se trgali nad njimi in le trudni
kriki so umirali na teh planotah.

Sedaj pa, ko je planila svetloba na poljane in se raz-
lila kakor morje barv po njenih poteh, so zopet prihajali
ljudje. Prihajali so hrupno in veselo, kakor da bi bil tukaj
njih dom, njihova sreča, njihove iskane sanje. In vendar
so prihajali spomladi in odhajali že sredi jeseni.

Ko se je vse to dogajalo v polju, sem sedel doma v
sobi in nikakor nisem mogel misliti, da je zunaj že pomlad.

Drugi so mi pravili, da so že vzcveteli nagelji in vrtnice po gredah in da je že zakrvavelo breskvino cvetje v vinogradu.

V moje oči pa je vel le hlad in mraz. Nisem verjel, kar so govorili o pomladi. Kako bi verjel, ko pa je v mojih njivah in vinogradih ležal trudno in težko sneg!

Jože Kastelic — Vitae lampada.

Zeleni pajčolan (Jakopič).

Na posodah počivajo trudni odsevi
in nočejo več žareti.

V kotih pleto pajki srebrne mreže
v kopreno kraljici zakleti.

Ura stoji.

Mene so kot te stvari ljudje pozabili.
Tudi jaz sem postala stara kot te stvari.

Če se bodo še kdaj vrnili,
me bodo vrgli med sprhnele kosti.

Če se bodo še kdaj vrnili —

Jaz lahko čakam,
ura stoji.

Človek in ogenj.

V peči poje ogenj.

Srce ga ne more razumeti:

Kako more takole,

kadar ga kdo prižge,

sam zase peti.

In kdor si luči želi,

naj bo teman, naj bo svetel,

vsak jo je še prižgal,

vsakemu dlan zažari.

Čisto drugače pa je z menoj:

Nisem teman in nisem svetel,

ognja ne more srce razumeti,

luči ne znajo roke prižgati —

Sam Bog me varuj nocoj!

Doma.

Svetih iskanj plameneče svetilke stoje
v samotah srca.

Pisana pot pa gre kar naprej
v krogu okrog sveta,
otroci se vedno v krogu love.

Na sredi svetilke boječe drhte:
kot moder starec z Abisag lepo
se veter okorno z lučjo igra.

Vsega sveta bolečine so v sojih mojih svetilk.
Vidi jih mračna samota samo.
Abisag pa je kot mesto na gori:
pisana pot nas prednjo pelja;
moje svetilke ugašajo same.
Ura je pozna,
sam sem doma.

Dar.

Sinje gore so daleč
kakor vse sinje stvari,
kakor nebo,
kakor vode,
kakor dekliške oči.

V cerkvi je mrak.
Skozi mrak
duhovnik s kadilnico gre.
V prijetnih vonjih
molči, molči oltar.
Mi, ki kadilo nosimo v dar,
smo videli v soncu nekoč gore,
v soncu nebo,
v soncu vode,
v soncu dekliške, dekliške oči.

Duhovnik kadilnico v mrak vihti.
Molči, molči oltar.
Vse smo prinesli v dar.

Pred pomladjo.

Vse se pregiblje pred menoj
in vetrom, ki mi stoji za hrbtom.
Sneg se osiplje z vej,
vse se nagiblje k tlom.

Samo tišina cvete iz tal,
samo tišina blesti na vrheli.
Blesti, blesti sneženi kristal,
zguljen v teh pomladnih dneh.

Samo tišina in jaz
v nebo strmiva.
Sneg se osiplje k tlom,
sneg je seme in led je njiva.

Tišina pa raste, tišina zori:
noseča mati, ki skriva sad.
Gledam v nebo. Lepo se mi zdi.
Tišina rodi, — rodi pomlad.

Slavko J. Žabkar — Mrzla in topla srečanja po štiriindvajsetih urah.

(Odlomek iz »Spoznanj«.)

(Dalje.)

Vlak bi rad zapel spet staro pesem...

»Čez pet minut!« »Čez pet minut!«

Je vzdihovala lokomotiva in nevzdržno čakala na odhod. Vsi sprevodniki in spremljevalci so stali pod okni in pred vratmi in se menili, pozdravljali, poslavljali in jokali. Nekateri ljudje se imajo ob takih prilikah preveč radi. In za vsak slučaj vzamejo tudi več robcev s seboj.

Jaz se pa norčujem in smejem prijatelju:

»Brž še povej kar imaš. Samo pet minut še! Ali pa si tako ganjen? So ti morda že vse misli zlezle domov na mehko posteljo, ki ji je že dolg čas po tebi. Ali pa bo v

kavarni že kave zmanjkalo, preden se vrneš. Presneto, fant, ali se boš zbudil, ali pa mi boš v sanjah ponudil roko v zadnje slovo!«

Nekdo je prisopihal skoz ograjo in se vali proti vlaku. Komaj je še duše v njem. Sopiha, sprašuje in posluša. Prav semkaj v moj voz gre. Kako se mu mudi! Pa je še pet minut časa. Za njim je hitelo v največji nervoznosti dvoje gospodičen. Obe potujeta z istim vlakom.

Na sredi smeha me je nekdo prijel za roko:

»Potujete vi tudi na Dunaj?«

Zadnji trenutki so najdražji...

Čas je most, ki se boči iz nič k večnosti! Tako sem nekje slišal. Tako dolg je in obenem tako kratek. V zadnjem hipu, ko čas zažvižga s svojo piščalko in udari z bičem po konjih, da ga odpeljejo naprej, se človek spomni na toliko lepih stvari in ko je prepozno, se kesa in toži in zvoni po toči z vsemi štirimi.

»Gremo!«

Je prerezal polnočni molk sprevodnik.

Nerodni kazalec kolodvorske ure je lezel iz velike rimske številke dvanajsti na eno.

Sprevodnik je zapiskal prvič.

Zoprno je zbolelo močno loputanje z vrati.

Nekdo plane k vlaku, rad bi ga vjel. Sprevodnik se jezi. Nekdo od uradnikov je grdo zaklel za njim. Morda je mož pozabil zvečer naviti uro ali pa si pozabil kupiti nov vozni red.

Zadnjič se je odtrgal rezek glas iz piščalke.

Globoko je zavzdihnila lokomotiva in iz dimnika se je vrgel stolp dima in isker visoko pod črno nebo. Bel oblak pare se je razdrobil pod kolesi in se razlezel po mokrih tračnicah.

Vlak se je premaknil.

»Bog s teboj, draga duša!«

Vlak je godrnjaje lezel naprej, sprva počasi, potem pa vedno hitreje. Mimo zelenih, modrih in rdečih luči je nazadnje kakor ptica splaval v gluho črno noč.

Bel robec se mi je umazal na oknu in v oči mi je padlo nekaj isker. Menda zato, ker sem preveč iskal

tovariša med množico, ki je mahala z robci v zadnji pozdrav.

Potem pa je bila zunaj samo noč. In da ne bi gledala noč skozi okno in se mi tako škodoželjno smehljala, sem zagnil okno z zaveso in se naslonil v kotu na suknjo in motril dve gospodični, ki sta si dopovedovali, zakaj sta prav za prav skoraj zamudili vlak.

In potem smo postali vsi trije najprej prijatelji in potem tovariši in nazadnje kakor vsi drugi dolgočasni potniki, ki dremljejo in premišlujejo in čitajo in se pogovarjajo in v vozni red gledajo in jedo in kadijo in politikujejo.

Obe gospodični pa sta medicinki in obe potujeta na Dunaj, na univerzo —

Tik pred ciljem in potem ...

Kakor mogočen hrast se je razrastlo v tako dolgi vožnji moje hrepenenje po koncu, po snidenju, po velemestu. In vse veje so se do tal ušibile, ko se je zadel vanj oblak daljnih spominov in šel užaljen mimo.

Ljubljansko srečanje mi je viselo na koncu misli.

Čudno slovo in še bolj čudno bo svidenje.

Gospodična je izvlekla iz torbice velik glavnik in še večje razkošno obrobjeno ogledalo. Postavila ga je v krilo in se nagnila nadenj in poiskala, če ji lepo padajo kodri po belem vratu, če so lica dovolj rdeča, če sta ustni in oči v redu itd.

Nerodno je obrnila ogledalo.

Moj obraz se je ujel v njem.

Nasmehnila se mi je — dvoje obrazov tako blizu.

Tisti hip sem se spomnil na nekaj silno težkega in v duši me je zaboletlo.

Mlad, lep Italijan je obrnil v knjigi list in se ozrl okoli. Kaj ga je zbudilo iz Nietzscheja (čital je knjigo »Der Wille zur Macht«) ne vem. Oči je imel polne čudnih vprašanj in skoro čutil sem, da bi jih rad stresel vame, pa me menda ni upal motiti v tako domači družbi.

»Čitate iz zanimanja ali iz radovednosti?« sem ga vprašal.

»Veste, odkrito vam povem, da ne vem zakaj ga čitam.

Nekdo mi ga je posodil in ker ga ni mogel prehvaliti, sem sklenil, da se prepričam!«

»Meni marsikaj ugaja in marsikaj ne. Ko sem zadnjič nekje čital, da je Nietzsche odgovoril na materino vprašanje, katero njegovo knjigo naj najprej čita: „Nobeno!“ sem ga še bolj vzljubil!«

Vsak čas bomo na Dunaju.

Potniki so se oddahnili.

Popravljajo si lase in obleko, zbirajo kovčke, natikajo rokavice in mladi Italijan se mi je ponudil, da mi pomore spraviti prtljago do postreščkov.

Nekdo je vrgel šop časopisov pod klop.

Najbrže je bil Jud.

Napeto pričakujem in sem na moč radoveden, kakšen je južni kolodvor; tovariš mi ga je nekoč orisal, pa si ga nisem mogel predočiti.

Čudne občutke ima človek vselej takrat, kadar se bliža k cilju, bodisi, da je tisti cilj dober ali slab, daleč ali blizu. Na vse drugo v trenutku pozabi in misli in predstave se mu nizajo na dolge verige in kupe kakor oblaki tik pred nevihto. Besede, ki jih mečem iz ust na tolika vprašanja, so brez naglasov, polne nervoznosti in se oprijemajo kakor mokre umazane cunje. Hrepenenje je zrastle predaleč in kri mi je nagnalo srce v lica.

Vlak vozi hitro in počasi in kolesa tako tesno udarjajo na moja ušesa čudno melodijo, ki se mi že gnusi. V Baden-u je dekle pelo: »Wer hat dich, du schöner Wienerwald...!«

In kolesa ponavljajo vseskozi kot majhni otroci na vasi:

»Wer hat dich, du schöner Wienerwald...!«

»Wer hat dich, du schöner Wienerwald...!«

Vindobona, urbs beata...

»Der Mensch ist frei, und würd' er in Ketten geboren«, je nekje zapisal Schiller.

»Jaz tudi mislim tako in še nekaj bi dodal, namreč: »Nedopustljiv greh je, če kdo komu usiljuje svoje misli in dokaze, ali pa mu celo hoče stopiti z umazanim čevljem na čisto dušo. Vse, kar je na tem božjem svetu, je »imitatio Dei«, je božje, in kdor kaj božjega pokvari, bo Bogu dajal odgovor!«

Pa saj smo že na Dunaju.

»Pustimo filozofijo in vaše pojmovanje — saj se še kdaj srečamo in si kaj podobnega natančneje povemo in razložimo!«

Je povedal mladi profesor in vstal.

V veliki dvorani je postal vlak — na cilju.

Planil sem k oknu in uprl oči v morje vlakov, ljudi in kovčkov in luči in dima.

To je Dunaj!

Pisana množica se je izlila iz vlaka in se raztresla med dolgimi vlaki po hodnikih in potem po širokih stopnicah — v mesto.

Izstopili smo.

Samo čudil sem se in gledal okoli sebe. Vse misli so mi padle v trenutku na potni asfalt in so se zlomile kakor suho cvetje. Nekdo me je prijel za roko in me vprašal tako vljudno in mehko, pa ga nisem slišal, ker sem bil preveč zaverovan v Dunaj, v prtljago in še ne vem v kaj. Prišel je potem še enkrat in se mi je nasmehnil. Mene pa je postalo sram.

Bil je postrešček.

Dali smo mu naslov in hišno številko, ulico, nadstropje in mestni okraj in odšli po širokih stopnicah.

Železna ograja je mrzla in mračna, kakor črna preproga ob mrtvaškem odru. Nanjo se naslanjajo tudi potniki, nekateri zaspano in trudno, drugi živahno in radovedno.

Cigareta mi dogoreva v ustih in dim se izvija visoko pod umazani strop kolodvorske dvorane in se izgublja v velikih okroglih dimnikih.

»Da bi kmalu kam na prosto!«

Je silila gospodična.

Meni pa se ni nikamor mudilo, saj sem vendar na Dunaju, v velemestu in še ni poldan po cerkvah in katedralah odzvonilo.

Velika železna vrata!

Še enkrat potegnem dim iz cigarete in že mi je udarilo v oči velemesto. Voznega listka nisem oddal, ker sem ga pozabil na vlaku in zato je uradnik grdo zaklel za menoj — za tako majhno malenkost bi jaz še ust ne odprl.

(Dalje.)

Jože Procházka — Čehoslovaška književnost.

Zalostna doba Bachovega absolutizma po letu 1848. je dala češki prozi, čeprav je Jos. J. Kolar s svojimi dramami še vedno vzdrževal romantiko, prvo moderno umetniško delo — »Babičko«.

Božena Němcová (1820.—1862.) je prinesla v češko književnost zmisel in bistri pogled na realno življenje. Ona prikazuje češko ljudstvo in njegovo življenje v pravi, dasi še nekoliko idealistično pobarvani luči. — V delovanju Němcove razlikujemo tri razdobja, ki odgovarjajo njenemu življenju. Bajke in povesti, ki jih je izdala v letih 1846.—47., so iz njene mladosti. Iz prvih let njenega rodbinskega življenja so realistične, narodopisne študije. Po l. 1850., v dobi najhujšega trpljenja, so nastala njena glavna dela, med katerimi ima prvenstvo »Babička« (1855. l.). Ostala dela so še: »Pohorská vesnice«, »Divá Bára«, »Karla« in dr. V njih poskuša pisateljica prva rešiti socialno vprašanje — razmerje med delodajalcem in delavcem. Zavrženi, reveži so glavne osebe njenih del, ki temeljijo na ljubezni do bližnjega.

Istega leta, ko je izšla »Babička«, je nastopila v javnosti nova literarna družba, ki se je zbrala okoli Friča, z almanahom »Lada Nióla«. Iz nje je izšla mlada generacija, ki je 1858. l. z almanahom »Máj-em« nastopila pot Máchove kozmopolitične nove romantike. Poleg Sabine in Friča so bili njeni glavni zastopniki Hálek, Neruda, Heyduk in Světla.

Vitěslav Hálek (1835.—1874.) je bil redaktor raznih listov, med drugimi tudi »Máj-a«. V svojih sentimentalnih »Večernih pesmih« je sledil Heineju. V duhu Byrona in Máche je nastala vrsta njegovih lirsko-epskih pesnitev: »Alfred«, »Krásná Lejla«, »Mejrima a Huseju«, »Goar«, »Černý prapor«, »Dědicové Bílé Hory« (od 1858.—69.). V vseh prevladuje lirika nad epiko, ki se izgublja v idealizmu. Ljudske snovi se je dotaknil v »Baladah in romanech« (1854.—70.), najboljše pa so »Pohádky z naší vesnice« (1873.). Idealistični pogled na narodo, v kateri vidi vteleseno dobro, kaže ciklus »V přírodě« (72.—74.). Pisal je tudi »listke« in drame (»Záviš iz Falkenštejna«). V povestih iz kmečkega življenja je šel po poti Němcove.

Jan Neruda (1834.—1891.). Njegova začetna lirika je refleksivna, polna svetlobolja in ironije (»Hřbitovní kvítí« 1858.) in pod vplivom Heineja in Máche. Počasi se je otrešel romantike. V drugi zbirki (»Kniha veršů« 1867.), v kateri je pridružil Erbenu, se je že uveljavljal realistični pogled in humor. Zaradi majhnega uspeha je kot pesnik za delj časa utihnil. — Oglasil se je šele 1878. l. (»Písňě kosmické« in 1883. l. »Ballady a romance«). — S prozo (okoli 2260 fenilettonov, potopisi »Arabesky«, »Pařížské obrázky« in najboljša »Povídky malostranské«) je dal češčini prožnost, eleganco.

Gustav Pflieger Moravský je uvedel v češko književnost socialni roman (»Z malého světa«, »Paní fabrikantová«). Globok čuvstveni pesnik, glasnik svetobolja je bil Rudolf Mayer.

Adolf Heyduk (1835.—1923.) je pesnik prirode, Šumave in Slovaške (»Básní«, »Cymbal a housle«, »Lesní kvítí«). Spisal je tudi nekaj potopisov (»Na vlnách« 84. l., »Z pouti na Kavkaz«, »Mahomed«). Najlepsi in zanj najznačilnejši pa sta »V zátiší« in »Závate listy«, posvečeni umrlima hčerkama. Heyduka odlikujeta čist jezik in dovršena oblika.

Karolina Světa (pravo ime Iv. Mužaková) (1830.—1899.) je pisala najprej novele in romane iz praškega življenja, pozneje pa povesti in romane iz življenja na kmetih (»Kříž u potoka«, »Vesnický roman«, »Hubička« in dr.). Poglobila se je v dušo naroda in dobro izrazila njegova čuvstva, misli ter nazore o življenju in veri. Njena sestra Sofija Podlipská (1833.—1897.) je napisala precejšnje število romanov in povesti.

Svatopluk Čech (1846.—1908.) je panslavist in naslednik Kollára. V epih »Evropa« in »Slavie« pravi, da čaka Slovanstvo naloga, da bo po viharju, ko bo zaplapolala nad Evropo rdeča zastava, prerodilo Evropo in ves svet. Med ostalimi epskimi pesnitvami so pomembne »Ve stínu lípy«, »Václav z Michalovic«, »Dagmar«, »Žižka«, »Čerkes«. Njegova lirika je narodno tendenčna (»Jitní písně«, »Nové písně«, »Písně otroka«). Humoristične, lahno satirične so pesmi »Petrklíč«, živalski epos »Hanuman«, »Šotek« in dr. Izmed njegovih krajših prozaičnih del, ki so še precej sentimentalna in romantična, je najboljši spis »Jestřáb contra Hrdlička«. Znana sta njegova satirična romana »Izleta« gospoda Broučka.

Ladislav Quis je najgibčnejši v baladi in v epigramu. Izdal je Havličkova in Nerudova dela. Pomembni so njegovi spomini (»Knihy vzpomínek«). Prevajal je Goetheja, Schillerja in staroangleške balade.

Eliška Krásnohorská (pravo ime Pechová) ima prvenstvo med češkimi pesnicami. V svojih pesmih, ki nekoliko trpe zaradi patosa in retorike, so pa pisane v čistem jeziku, naglašajo slovansko rodoljubje, ljubezen k prirodi, domovini in svobodi (»Z máje čítí«, »Ze Šumavy«, »K slovenskému jihu« in dr.). Poskušala je pesniti tudi drame. Smetani je pisala librete. Prevajala je Byrona, Mickiewicza in Puškina.

Romantika je dosegla višek z »Lumírom«, ki je za dvajsetletne redakcije Sládka postal središče kozmopolitičnih teženj prvih čeških pesnikov v osemdesetih letih minulega stoletja. Literati okoli tega lista so videli svojo glavno nalogo v tem, da razširijo obzorje češke literature in jo dvignejo na višino tujih literatur.

Josef Václav Sládek (1845.—1912.) je črpal mnogo iz svetovne književnosti, zlasti iz angleške. Poleg Čelakovskega in Erbena je najboljši mojster narodnega tona. Odlikuje se po jedrnatosti. Lirika Sládka iz dobe, ko je bival v Ameriki (1868. do 1870.) je polna ljubezni do svobode, sočutja z zatiranimi Indijanci, hrepenenja po domovini in žalosti za umrlo soprogo (»Básně«, »Jiskry na moří«). V zbirki »Sluncem a stínem« izraža

misel, da je pesnik na svetu zato, da z ljubeznijo do bližnjega blaži bedo. Deci je posvetil tri cikle »Zlatý máj«, »Skřívání písně« in »Zvony a zvonky«, češkemu kmetu pa zbirko »Selské písně a české znělky« (soneti). V »Starosvětských písničkách« se je približal narodni pesmi. Pomemben je tudi kot prevajalec iz književnosti severnih narodov (Byron, Bref Harte, Michiewicz in dr.).

Julius Zeyer (1841.—1901.) je z Vrchlickim glavni zastopnik Lumiroveev. Največ se je udejstvoval v epskem pesništvu in v prozi. — Za ciklus epskih pesni »Vyšehrad« (1880. l.) je vzel snov iz češke narodne zgodovine. »Karolínská epejeja«, »Kronika o sv. Brandanu« in dr. pa obravnavajo tuje snovi. Drobec liričnih pesmi je izšel l. 1906. v zbirki »Nové básně«. — Med njegovimi romani sta najbolj znana »Ondřej Černyšev« iz ruske družbe za časa Katarine II. in »Jan Maria Plojhar«, ki dobro prikazuje pesnikovo duhovno življenje. Slika njegovih filozofskih nazorov je podana v delih »Dům u tonoucí hvězdě«, »Tři legendy o krucifixu«, »Zahrada Mariánská«. Snov za povesti in romane je zajemal iz domačih, pa tudi iz tujih, najrazličnejših krajev, dob in kultur: tako iz francoskega življenja (»Román o věrném přátelství Amise a Amila« 1877.), iz indijskega (»Kumalovy oči«), iz staroegiptskega (»Kráľ Menkera«), iz grškega (»Stratonika«), starolatinskega, kitajskega in japonskega (»Gompači a Komurasaki«). — Zeyer je idealist. Naloga umetnosti, po njegovem mnenju, ni realistično slikanje, temveč idealistično podajanje resnice. (Dalje.)

Gledališka poročila.

ZADOŠČENJE. — GOSPA CATHLEENA.

Režiser: Ciril Debevec.

Prav svojstvena čuvstva doživljaš ob teh dveh uprizoritvah. Maeterlinck, avtor znanega »Stilmondskega župana«, nam je v svojem delu »Zadoščenje« znova dokazal silo svojega realističnega prikazovanja slik in trenutkov okrutne, blazne groze. Dejanje je vzeto iz svetovne vojne, ki stoji pred nami kot »testimonium paupertatis« razumne volje modernega, neukrotljivo oholega človeka. Maeterlinck je izločil iz nepregledne verige vojnih grozot in zločinov, ki so le logična posledica sužnosti duha sebičnim nagonom, en člen, in nam ga predstavil samega zase. Dejanje samo brez razlogov in brez posledic nam zgovorno priča, kakšna mora biti veriga, skovana iz takih členov.

Krivda moža, ki je branil svojo ženo pred pijanim častnikom in jo je ubranil z revolverskim strelom, ta krivda brez krivice in zadoščenje zanjo tvorita vsebino dveh slik. Podčrtano je zadoščenje, ki ga ovira in spremlja nekaj okoliščin. Zanimivo

pa je, da v igri ni pravzaprav nobenega osebnega krivca. Zločince so razmere, ki jih je ustvarilo pač ono, kar je spremenilo Evropo v vojni tabor in v pogorišče človečnosti.

Igra mi je zelo ugajala, ker je tako prosta vseh olupšav. Prav nič ne čutimo odra. Dejanje samo, globoko resnično karakterizirano, stoji pred nami. Ne potrebuje nobenih posebnih tolmačenj in idejnih osvetlitev.

Tako so igro občutili režija in igralci. Zato so ustvarili v gledalcu skladno in jasno razpoloženje. A najboljša stvaritev se mi zdi kapetan g. Skrbinška — v živem človeku s srcem in dušo utelešena ideja vojaka. Nič manj življenjska nista bila ga. Šaričeva in g. Debevec.

V povsem drug svet poezije, mističnosti in velikih misli nas prestavi »Gospa Cathleena«, delo irskega pesnika W. B. Yeats-a. Pisatelju se pozna, da je sin vernega irskega naroda, ki si je ohranil vero in upanje kljub vsemu preganjanju in trpljenju, ki ga je užil toliko, da »podplat je koža čez in čez postala«. Radi tega trpljenja se je mogla ugnezditi v narodu grda strast pijančevanja. A narod ni propadel, ker mu je Bog pošiljal v najtežjih časih močne duše, ki so prerajale in dvigale ves narod v veri ter s tem prinašale v srca mir, ki ni istoveten z blagostanjem in razkošjem.

Na tako zgodovino lastnega naroda je najbrže mislil Yeats, ko je pisal svojo »Gospo Cathleeno«, ki se godi v starih časih na Irskem.

V teh davnih časih je deželo žgala strašna suša, da je bilo listje dreves kot požgano. Zemlja ni rodila sadu in ljudje, krepki možje, so polblazni omahovali od lakote. S telesno stisko je rasla tudi njihova duhovna beda in nemoč; kajti demoni, ki jih je povsod vse polno, ponujajo kruh v zameno za duše. Marsikoga so premamili, da je sklenil z njimi to nesrečno kupčijo.

To je uvodni akord, ki je poln poezije, obenem pa življenjsko pristen in dramatičen. V prvi sliki je dobro označen strašen glad, ki poostruje čute in draži živce z bolešno fantazijo, da človek izgubi jasen pogled. Večina ljudi je radi tega podlegla moči demonov. Kmetica Mary pa z junaško odpovedjo prenaša glad v strahu božjem in ponižni zavesti, da je ta nadloga le kazen za grehe ljudi. Njen mož in sin pa sta v sebi zamorila misel božjo in v strašni sproščenosti strasti in nagonov skušata priti z grehom do kruha ter postaneta pomočnika zlih sil.

V vsi to telesno in duševno revščino pride tedaj gospa Cathleena, premožna ter polna nesebičnega socialnega čuvstvomana, simbol moči krščanske ljubezni do bližnjega. Spričo tolike bede sklene vse svoje premoženje porabiti v to, da reši svoje ljudstvo iz stisk. Blagoslov spremlja to njeno delo: kjer ona pomaga, tam nimajo zli duhovi nobene moči. Zato sklenejo demoni, da ji ugrabijo njen zaklad. To se jim posreči. Demoni imajo sedaj svobodne roke in za mal denar kupujejo duše. Cathleena radi tega strašno trpi. Le en izhod je še: Cathleena gre in proda svojo

dušo za veliko vsoto pod pogojem, da postanejo vse prodane duše zopet svobodne. Ona umre. Za njeno dušo se vname med dobrimi in zlimi duhovi srdit boj, katerega izid nam naznani angel Gospodov: »Marija s srcem sedemkrat predrtim« jo je sprejela na pragu miru. Kajti več je vredna pri Bogu dobra, blaga misel, kakor pa nepremišljeno slabo dejanje.

Vso igro preveva duh resnobe, zbranosti in pobožnega strahu pred nadnaravnimi silami. Že v tem je njena vrlina, da nas vzdrži ves čas v napetosti in v razpoloženju. Vendar pa ima tudi nekaj tehničnih hib. To je zlasti nedoslednost v reševanju problemov in nejasnost v simbolih. V začetku pisatelj razgrne pred nami problem udane odpovedi v trpljenju, ne da bi to vprašanje razvil in končno rešil. Pač pa je rešil vprašanje nezavestno zlega dejanja z blagim nagibom. (Seveda te rešitve ne smemo zamenjati z mnenjem: namen posvečuje sredstvo, ki popolnoma nasprotuje krščanski etiki.) Dočim se je to vprašanje pojavilo šele v zadnji sliki, se problem trpljenja vleče skoz vso igro, pa ostane kljub temu nerešen. — Prvotno se zdi, da je Cathleena simbol nekega vseobčega naziranja. Proti koncu pa postane popolnoma osebni lik. Nejasen je simbol prodajanja duše. Vsi so prodali svoje duše, tudi Cathleena. A vsakdo čuti, da pomeni vse kaj drugega prodaja Cathleenine duše in pa prodaja drugih. Tudi ne vemo, zakaj trgoveca odbijeta dušo pesnika, vidca Aleena. Ta oseba je sploh nejasno označena.

Vse te napake pa še ne dokazujejo pesnikove nezmožnosti. Saj je znal v čudovito preprosti obliki podati veličastne misli. V prvem delu se je izkazal v risanju čuvstev in v personifikaciji zlega v demoni-trgovecih. Nepozabne so tudi slike Cathleene pred Marijo sedem žalosti in Cathleenino umiranje: »Vihar mi je v laseh, zdaj moram iti...«

Režija je dobro poudarila vse pozitivne strani igre, ni pa znala — pa tudi deloma ni mogla — popraviti napak. Brezhibno je bil podan prvi del, ki je že po snovi dramatičen, brez težke mistike. V drugem delu pa bi moralo biti več poudarka na verskem momentu, kajti ta je osnova in ključ do razumevanja. Ni bil dovolj podčrtan živec dejanja: gospa zalaga ljudi s hrano predvsem zato, da bi jim rešila duše. Na tej osnovi je bolj razumljivo njeno žrtvovanje lastne duše za druge.

Gospo Cathleeno je izoblikovala ga. Šaričeva kolikor mogoče skladno in enotno. Pravilno je bil po mojem okusu pojmovan Aleen g. Debeveca. Zrelo sliko ljudske duše je podala družina Shemus Rua: oče — g. Potokar, sin Teig — g. Jan ter mati, verna trpinka — ga. Medvedova.

Iskreno moramo pozdraviti poskus uprave Narodnega gledališča, da uvede na svoj oder misterij, ki je po svoji preprostosti in po kolektivistični noti tako soroden duhu našega časa. Mislim pa, da bi še večji uspeh dosegel kak misterij v slogu srednjega veka. Poleg privlačnosti za najširše plasti naroda bi imel velik pomen za študij kulturne zgodovine.

Tone.

DRUŠTVENA POROČILA.

Kot smo že v prejšnji številki javili, je započela srednješolska organizacija »Žar« nabiralno akcijo knjig za Korošce. Zato prosimo vse dijake in dijakinje, da pregledajo svoje predale, kjer imajo knjige, ki jim morda ležijo in bodo ležale nečitane. Pa naj povprašajo pri svojih sorodnikih in znancih, če imajo morda knjige, katerih ne bo nihče čital. Vse te knjige prinesite, da jih podarimo našim rojakom. Prepričani smo, da bo dijaštvo imelo za našo akcijo razumevanje in jo bodo vsi po svojih močeh podpirali. Da se vsaj delno oddolžimo onim, ki bodo darovali knjige, priobčimo imena darovalcev in število knjig v našem listu. Darovalci pa naj imajo zavest, da so storili svojim bratom iz Avstrije veliko dobroto. Prosimo, da nam knjige v najkrajšem času pošljete, ker bomo akcijo kmalu zaključili.

23. jan. je na tretjem sestanku govoril Starè Leo o temi »Manjšinsko vprašanje in mi«.

10. febr. je predaval g. ravnatelj dr. J. Lokar »O slovenskem spisju«. Ta mesec bo predaval K. Vl. Truhlař o temi »Tomizem in naš čas«: natančni datum in uro bomo še javili.

Dramatski odsek pripravlja I. Cankarjevo komedijo »Za narodov blagor«. Prireditvev se bo vršila še ta mesec, kaj več o tem bomo prinesli v prihodnji številki, ki izide v najkrajšem času.

Vse člane in naročnike prosimo, da poravnajo svoje denarne obveznosti do društva čim prej.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Književna poročila so v tej številki izpadla. — V kratkem izide še 7. številka. Sotrudnike prosimo, da nam kmalu pošljejo prispevke za 8. in za zadnji dve številki. Uredništvo si bo prizadevalo, da zaključí letošnji letnik do 15. maja.

V 5. številki popravi: str. 68. svetiljka v svetilka (isto pri vsebini na ovitku) in str. 70. zvezdè v zvezdé!

